

Kobiety w zachodniopomorskim - aspekt demograficzny

Szczecin 2012

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Obserwatorium Integracji Społecznej, Projekt „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji”
współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Demografia (demos – "lud" i graphea – "opis") jest dziedziną nauki zajmującą się powstawaniem, życiem i przemijaniem społeczności ludzkiej. Płeć, z kolei, jest jedną z najważniejszych cech uwzględnianych w demografii.

Podstawową część opracowania „Kobiety w zachodniopomorskim – aspekty demograficzne” stanowią dane statystyczne dokumentujące wszechstronnie sytuację demograficzną kobiet w województwie zachodniopomorskim oraz ich udział w procesach ludnościowych.

I. Procesy ludnościowe

Proporcje płci i wieku

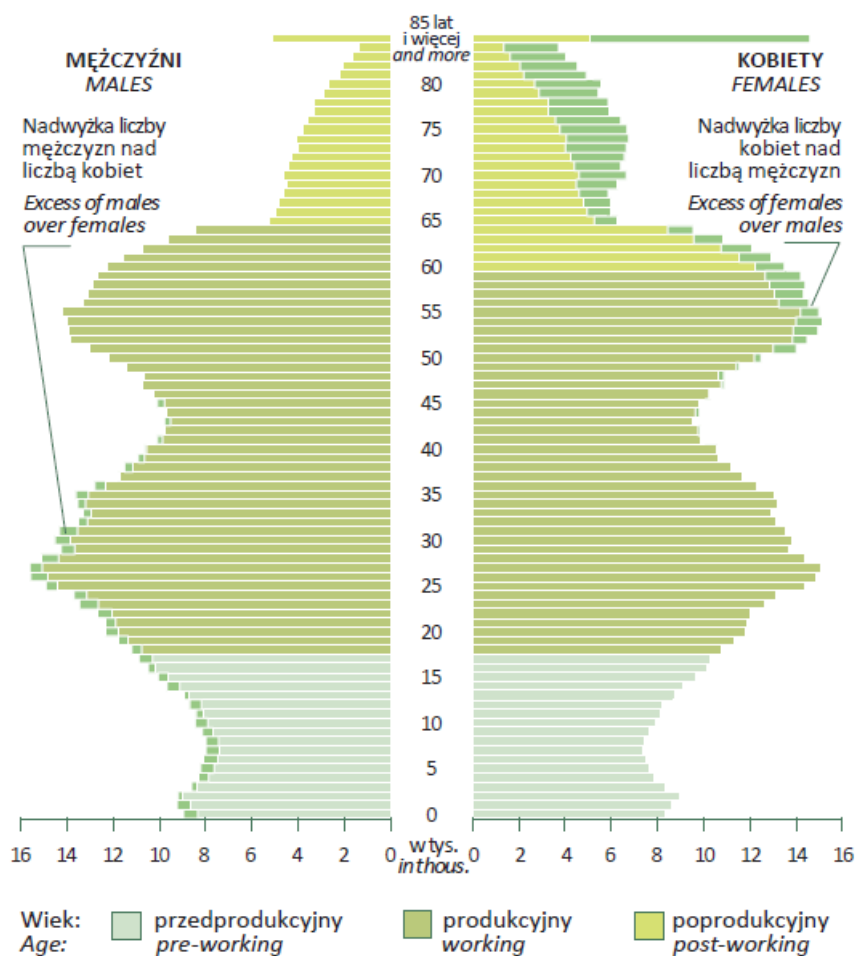
W województwie zachodniopomorskim wg Spisu Powszechnego Ludności z 2011 r. kobiety stanowiły 51,3% w ogólnej liczbie ludności. Zgodnie z prognozą stanu i struktury ludności z 2008 r. sytuacja ta nie zmieni się w przyszłości.

Stała przewaga liczebna kobiet utrzymuje się w przekroju terytorialnym regionu (powiaty) i narasta z wiekiem. W 2011 r. na 100 mężczyzn w zachodniopomorskim przypadało 105 kobiet (w miastach - 109, na wsi - 98). Najsilniej sfeminizowana jest ludność w powiatach grodzkich: Koszalin (112 kobiet na 100 mężczyzn), Szczecin (110 kobiet na 100 mężczyzn) oraz Świnoujście (108 kobiet na 100 mężczyzn). W większości powiatów ziemskich województwa utrzymuje się stan równowagi płci (wskaźniki feminizacji pomiędzy 100-105 kobiet na 100 mężczyzn).

Przewaga liczebna kobiet narasta silnie wraz z wiekiem, szczególnie w miastach. W młodszych grupach wieku jest więcej mężczyzn, różnica maleje przy przechodzeniu do kolejnych grup wieku, zaś po osiągnięciu równowagi w grupie wieku 45—49 lat następuje – rosnąca z wiekiem - przewaga liczebna kobiet.

W 2010 r. wśród osób w wieku 60—64 lata kobiety stanowiły 52,8%, (wskaźnik feminizacji — 112), zaś w grupie wieku 70—74 lata ich udział jest już na poziomie 60,7% (wskaźnik feminizacji — 155).

Ludność wg płci i wieku w 2010 r. (stan w dniu 31.XII)

Źródło: Urząd Statystyczny w Szczecinie

Zmiany proporcji płci w poszczególnych grupach wieku przebiegają odmiennie dla ludności miast i wsi. W miastach grupą równowagi jest grupa wieku 25—29 lat, a na wsi — grupa wieku 55—59 lat. W 2010 r. wśród mieszkańców miast w wieku 60—64 lata kobiety stanowiły 55,5% (wskaźnik feminizacji — 125), w grupie wieku 70—74 lata — już 60,6% (wskaźnik feminizacji — 154). Na wsi dysproporcje liczebne rosną wśród osób w wieku 60 lat i więcej. W grupie wieku 60—64 lata kobiety na wsi stanowiły 51,5% (106 na 100 mężczyzn), a w grupie w wieku 70—74 lata odsetek ten wyniósł już 58,5% (141).

Głównym źródłem zmian proporcji płci w poszczególnych grupach wieku ludności tak województwa jak i całego kraju są różnice umieralności według płci, które wyraża także znacznie wyższe dla kobiet przeciętne dalsze trwanie życia osoby w ustalonym wieku. Dla dziewczynek urodzonych w 2010 r. dalsze trwanie życia wynosiło 80,1 roku, zaś dla chłopców — 71,3 roku.

Płodność

Ogólna liczba urodzeń w latach 2005 - 2011 oscylowała w przedziale 16 -18 tys. urodzeń (max. w 2008 r. - 18,2 tys, min w 2011 r. - 16,0 tys.). Struktura urodzeń w skali kraju jak i województwa wskazuje, że 48% noworodków to dziewczynki.

Znaczenie zmiany płodności dla procesu reprodukcji ludności można ocenić na podstawie syntetycznych mierników: przekrojowego współczynnika dzietności ogólnej¹ oraz współczynników reprodukcji brutto² i dynamiki demograficznej³. Zarówno w skali kraju jak i województwa zachodniopomorskiego płodność kobiet w 2011 roku była na poziomie niegwarantującym reprodukcji ludności, w skali kraju już od ponad 20 lat występuje reprodukcja zawężona. W 2011 roku współczynnik dzietności w zachodniopomorskim wynosił 1,226 (średnia krajowa - 1,301) zaś współczynnik reprodukcji brutto 0,606 (średnia krajowa - 0,632). Warto nadmienić, że podobnie jak liczba urodzeń, powyższe współczynniki wskazywały tendencje rosnącą w okresie 2002 - 2008, a od roku 2009 malały. Przyszła generacja matek w woj. zachodniopomorskim będzie o blisko 40% mniejsza niż generacja obecna, przy niezmienionej płodności i umieralności z 2011 r.

Charakterystyczną cechą zmian płodności w okresie 2002-2011 jest zróżnicowanie liczby urodzeń według wieku matek. W analizowanym okresie nastąpił silny spadek urodzeń w grupach wieku 15-19 lat (-36,3%) i 20—24 lata (-37,3%) oraz silny wzrost liczby urodzeń w grupie wieku 30-34 lata (64,3%) oraz w grupie wieku 35 – 39 lat (64,6%). W wyniku tych zmian wiek maksymalnej płodności przesunął się do grupy 25—29 lat, przy czym w miastach kolejną grupą wieku o wysokiej płodności jest grupa 30—34 lata, a na wsi - grupa 20-24 lata.

W okresie 2002—2010 systematycznie zwiększała się liczba urodzeń pozamałżeńskich. W skali całego kraju odsetek tych urodzeń, pozostający na poziomie ok. 5% do 1990 r., wzrósł z 6,2% w 1990 r. do 20,5% w 2010 r. W zachodniopomorskim odsetek urodzeń pozamałżeńskich wyniósł w 2010 roku blisko 37,5% i był najwyższy w całym kraju. Co ciekawe, w skali kraju zmiany te były widoczne szczególnie w miastach, zaś w zachodniopomorskim wyższy wskaźnik charakteryzował obszary wiejski gdzie w 2010 roku na 10 urodzeń aż 4 to urodzenia pozamałżeńskie.

¹ Współczynnik dzietności oznacza liczbę dzieci, które urodziłaby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15 - 49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłaby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezmiennie.

² Współczynnik reprodukcji brutto przedstawia liczbę córek urodzonych przeciętnie przez kobietę przy założeniu, że kobieta w wieku rozrodczym będzie rodzić z częstością, jaką charakteryzują się wszystkie kobiety rodzące w roku, dla którego oblicza się współczynnik reprodukcji (niezmiennie współczynniki płodności).

³ Współczynnik dynamiki demograficznej oznacza stosunek liczby urodzeń żywych w danym okresie (najczęściej 1 roku) do liczby zgonów w tym okresie.

Małżeństwa

Zmiany procesu zawierania małżeństw, jakie wystąpiły w okresie 2002—2011, można najkrócej scharakteryzować jako zmniejszenie się skłonności do tworzenia związków formalnoprawnych oraz odracanie decyzji o zawarciu małżeństwa. Ogólna liczba zawartych małżeństw w 2011 r. wyniosła 8612. W przeliczeniu na 1000 ludności liczba nowo zawartych małżeństw w woj. zachodniopomorskim wyniosła 5,09, ale w zależności od powiatu wahała się od 4,29 w Świnoujściu do 6,11 w powiecie choszczeńskim.

Najczęściej w związki małżeńskie wchodzi ludzie w przedziale wiekowym 25-29 lat (ok. 40% - tak kobiety jak i mężczyźni). Istotne zróżnicowanie wiekowe kobiet wchodzących w związki małżeńskie występuje pomiędzy kobietami zamieszkałymi w miastach i na obszarach wiejskich – dominanta kobiet nowożeńców w miastach znajduje się w przedziale wiekowym 25-29 lat, zaś na wsi w przedziale 20-24 lata.

Duże różnice w liczbie osób zawierających związki małżeńskie występują wśród kobiet i mężczyzn w „skrajnych” przedziałach wiekowych. Wśród osób do 19 roku życia kobiety ponad 10-krotnie częściej zawierały małżeństwa niż mężczyźni w tej grupie wiekowej (255 kobiet i 23 mężczyzn). W grupie osób 60 lat i więcej z kolei mężczyźni 2 razy częściej wstępowali w związki małżeńskie (125 kobiet i 243 mężczyzn).

Małżeństwa zawarte w 2010 r. według wieku nowożeńców

MĘŻCZYŹNI W WIEKU	Ogółem	Kobiety w wieku							
		19 lat i mniej	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60 lat i więcej
OGÓŁEM									
OGÓŁEM	9 521	255	2 732	3 732	1 400	510	430	337	125
19 lat i mniej	23	13	9	1	-	-	-	-	-
20-24	1 422	163	941	275	39	4	-	-	-
25-29	3 834	65	1 381	2 076	267	36	9	-	-
30-34	2 165	12	336	1 074	620	101	20	1	1
35-39	799	1	44	218	297	183	51	5	-
40-49	591	-	17	76	144	137	174	40	3
50-59	444	-	3	10	31	45	147	184	24
60 lat i więcej	243	1	1	2	2	4	29	107	97

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Zachodniopomorskiego 2011, Urząd Statystyczny w Szczecinie

Spadek liczby zawieranych małżeństw i wzrost liczby małżeństw rozwiązywanych poprzez rozwód i separację prowadzi do nadwyżki liczby małżeństw rozwiązywanych nad zawieranymi, Nadwyżka ta w okresie 2002—2010 r. rosła w czasie, tak w skali kraju jak i województwa. Pomimo, iż w ujęciu ogólnym więcej jest małżeństw rozwiązywanych niż zawieranych, to na wsi ciągle jeszcze przeważa liczba małżeństw zawartych nad rozwiązanymi.

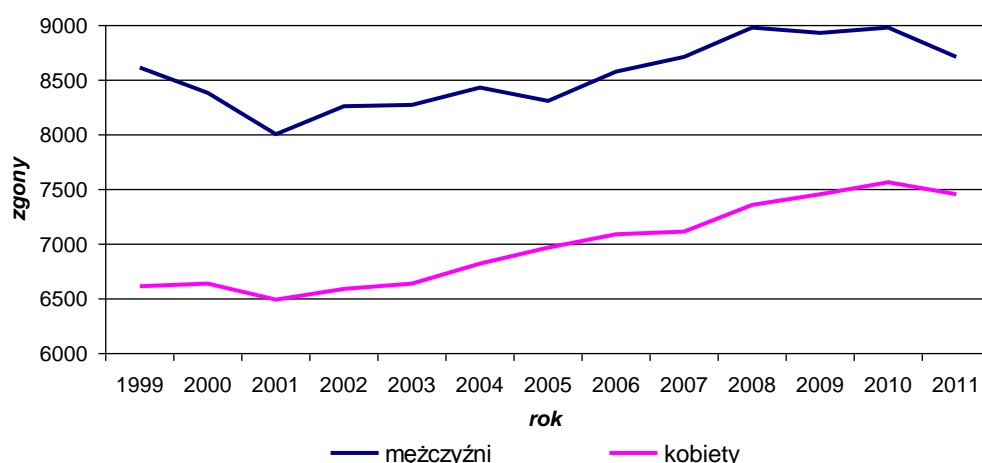
Zasadniczym powodem rozpadu małżeństw jest śmierć jednego ze współmałżonków. — w 2010 r. na 10 352 rozwiązanych małżeństw 7038 uległo rozwiązaniu z tej przyczyny (68%).

Wzrasta znaczenie rozwodu jako przyczyny rozwiązania małżeństwa. Liczba rozwodów w zachodniopomorskim w 2000 roku, która nie przekraczała 2,4 tys. wzrosła do 3,3 tys. w 2010 r. W miastach – tak w skali kraju jak i województwa - natężenie rozwodów jest około dwa razy większe niż na wsi. Zachodniopomorskie w 2010 r. charakteryzowało się (wraz z województwami dolnośląskim i warmińsko-mazurskim) najwyższą w kraju liczbą rozwodów na 1000 ludności – 2,0 (średnia krajowa wynosiła 1,6), przy czym w miastach wskaźnik ten wynosił 2,3, zaś na wsi 1,2. Od 2005 roku maleje w Polsce liczba małżeństw rozwiązywanych poprzez separację prawną wprowadzoną w 1999 r. z 11,6 tys. w 2005 r. do 2,8 tys. w roku 2010 r. W zachodniopomorskim w 2010 roku orzeczono 82 separacje. Łącznie, informacje dotyczące rozwodów i separacji świadczą o spadku trwałości związków formalnych.

Umieralność

Niekorzystne dla mężczyzn różnice natężenia zgonów według płci wyrażają się znacznie wyższym przeciętnym trwaniem życia kobiet. Umieralność kobiet (liczba zgonów na 1000 mieszkańców) w województwie zachodniopomorskim wzrosła z 7,6 w 1999 r. do 8,4 w roku 2011. Dla mężczyzn wskaźnik ten przyjmuje wyższe wartości (10,4) lecz od ponad 10 lat oscyluje na tym samym poziomie. W ostatniej dekadzie wzrosła też przeciętna liczba lat dalszego trwania życia, odpowiednio u kobiet do 80,1 lat (z 77,5 w 2000 r.) i u mężczyzn do 71,3 lat (z 69,0 w 1999 r.). Zarówno dla kobiet jak i mężczyzn przeciętna liczba lat dalszego trwania życia jest wyższa w miastach niż na wsi.

Zgony wg płci w woj. zachodniopomorskim

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Ogólna struktura zgonów według przyczyn jest zbliżona: najważniejszą przyczyną zgonów w zachodniopomorskim (w 2009 r.) były choroby układu krążenia (u mężczyzn 39,7% zgonów, u kobiet 49,7%), następnie choroby nowotworowe (u mężczyzn 26,6% zgonów, u kobiet 25,5).

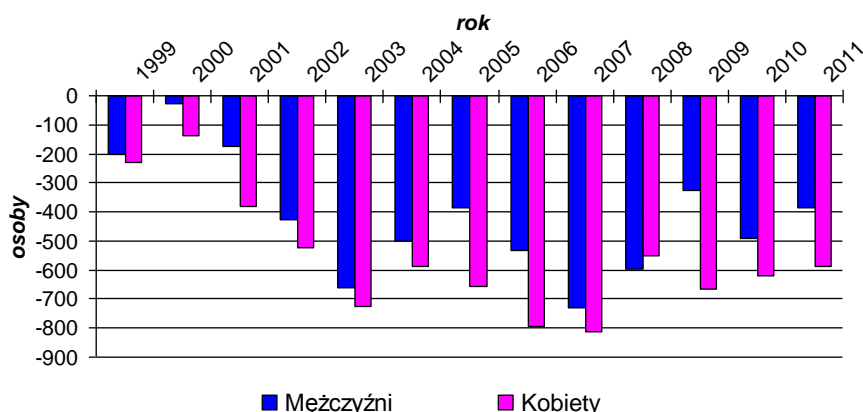
Różnice płci w strukturze zgonów według przyczyn polegają na tym, iż zgony z powodu chorób układu krążenia występują częściej wśród kobiet niż u mężczyzn, w przeciwieństwie do zgonów z powodu chorób nowotworowych oraz zgonów z przyczyn zewnętrznych - częstszych wśród mężczyzn. Zróżnicowanie wg płci występuje także w zgonach z przyczyny samobójstwa. Kobiety znacznie rzadziej umierają z powodu targnięcia się na własne życie i przyczyna ta nie zmienia swego znaczenia w czasie. W 2010 roku w zachodniopomorskim na 206 zarejestrowanych przez Policję zamachów samobójczych 56 dokonanych było przez kobiety, w tym 48 w miastach i 8 na wsi. Podobnie duże różnice według płci występują w natężeniu zgonów z powodu wypadków komunikacyjnych, jednak z czasem zmniejsza się nieco znaczenie tej przyczyny.

Migracje

Na przełomie ostatniej dekady strumień migracji wewnętrznych na pobyt stały kobiet oscylował na poziomie ok. 10-11 tys. – tak zameldowania jak i wymeldowania. W roku 2010 napływ kobiet do województwa zachodniopomorskiego oszacowano na poziomie 10 893 kobiet, odpływ zaś był wyższy o 620 kobiet. Najwyższy ruch migracyjny na terenie zachodniopomorskiego w 2010 roku był wśród kobiet w grupie wiekowej 25-29 lat oraz w grupach 20-24 lat i 30-34 lat, a także w najmłodszej grupie, tj. dziewczynki do 4 lat.

Coraz częściej mieszkańcy województwa wybierają wieś jako miejsce zamieszkania. Migracje kobiet ze wsi do miast charakteryzowały się jeszcze do 2001 roku dodatnim saldem, ale już w roku następnym saldo wynosiło „-248” kobiet. W 2011 roku ruch migracyjny kobiet wewnątrz województwa w relacji wieś - miasto wyniósł „-436” kobiet.

Migracje na pobyt stały międzywojewódzkie wg płci migrantów – saldo migracji w woj. zachodniopomorskim

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W okresie 1999—2011 strumień napływu kobiet z zagranicy na pobyt stały wzrósł ponad 2,5 krotnie, z kolei odpływ kobiet pozostał na zbliżonym poziomie. W strumieniach imigracji przeważali mężczyźni, więcej kobiet było natomiast w grupie emigrantów. Saldo migracji zagranicznych w zachodniopomorskim, pomimo silnego wzrostu z „-198” kobiet w 1999 roku do „+8” kobiet w roku 2011, było znacznie niższe od analogicznego wskaźnika dla mężczyzn – „+108” w 2011 roku.

Podsumowanie

Zaprezentowane w artykule dane wskazują m.in. na przewagę liczebną kobiet nad mężczyznami, spadek zawieranych małżeństw i dzietności przy jednoczesnym wzroście liczby rozwodów. Dłuższe jest nadal przeciętne trwanie życia kobiet, a większa umieralność mężczyzn. Większy udział mają również kobiety w ujemnym saldzie migracji.

Powyższe, bardzo lakoniczne opracowanie przedstawia zaledwie ułamek wiedzy jaką polska statystyka publiczna gromadzi w wielu aspektach życia, którego aktorami są – jak podają statystyki – w większości kobiety. Bardziej obszerne opracowanie statystyczne, opisujące kobiety w naszym regionie, będzie możliwe po opublikowaniu danych ze Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011.

Dariusz Dziechciarz